

Р. В. Миленкова

Українська академія банківської справи

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Стаття присвячена теоретичним аспектам дослідження творчості особистості. Розглянуто основні проблеми формування творчих здібностей у студентів, які навчаються на спеціальності „Банківська справа” з урахуванням їх психологічних вікових особливостей та специфіки майбутньої професійної діяльності.

Соціально-економічні вимоги до сучасного фахівця стають все більш високими. Проблема формування творчої особистості майбутнього спеціаліста розглядається як частина загальної проблеми підвищення рівня професійної підготовки сучасної молоді.

Зв'язок даної статті з науковими та практичними завданнями полягає в тому, що нині існує об'єктивна необхідність у формуванні майбутнього фахівця з такими здібностями, які забезпечуватимуть його ефективну особистісну самореалізацію в усіх сферах, зокрема у професійній діяльності.

Теоретичні та практичні засади формування творчої особистості майбутнього фахівця у навчально-виховному процесі ВНЗ є, на наш погляд, недостатньо висвітленою частиною актуальної проблеми виховання особистості нового типу. Завдання даної статті полягає у визначенні труднощів та протиріч у процесі формування творчих здібностей студентів та особливостей творчого підходу до майбутньої професійної діяльності у галузі банківської справи.

Аналіз наукових публікацій показав, що значний внесок у дослідження різних аспектів творчості внесли В. Андреев, С. Сисоєва, Л. Виготський, О. Лук, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн та ін. Психологічні основи творчості досліджували С. Бондаренко, Ю. Гільбург, І. Кон, В. Моляко, В. Ротенберг та ін. Педагогічні засади творчої діяльності вивчали М. Аверін, Ю. Бабанський,

Н. Гара, В. Кан-Калик, М. Касьяненко, О. Клепиков, Б. Коротяєв, І. Кучерявий, Ю. Львова, О. Матюшкін, М. Нікандров, В. Паламарчук, П. Підкасистий, М. Поташник, І. Раченко та ін.

Загальноприйнятим вважається розуміння творчості як уявної та практичної діяльності, результатом якої є створення нових матеріальних чи духовних цінностей, які задовольняють суспільні потреби.

Хоча поняття „творчість” і „креативність” часто вживають як синоніми, В. Сластьонін, Л. Подимова звертають увагу на розбіжність даних феноменів. Для цього використовують дві характеристики: „процесуально-результативну (для позначення творчості) та суб’єктивно-зумовлюючу (для позначення креативності)”[8, 67].

С. Сисоєва вважає, що творчість – „це складне комплексне явище, яке визначається соціально-психологічними і психофізіологічними передумовами. Творчість виступає як розвиваюча взаємодія її суб’єкту, яка спрямована на вирішення діалектичного протиріччя. Для творчості необхідні об’єктивні (соціальні і матеріальні) і суб’єктивні (знання, уміння, розвинуті творчі можливості) умови” [7, 49].

Термін „креативність” з’явився в англо-американській психологічній літературі у 60-ті роки ХХ століття для визначення здібності, що відображує якість індивіда створювати нові поняття та формувати нові навички. Було виділено 16 гіпотетичних інтелектуальних здібностей, які характеризують креативність: швидкість думки (кількість ідей, що виникають за одиницю часу), гнучкість думки (здібність переключатися з однієї ідеї на іншу), оригінальність (здібність породжувати ідеї, які відрізняються від загальноприйнятих), допитливість, здібність до розробки гіпотези, нерелевантність (логічна незалежність реакції від стимулу), фантастичність (відірваність від реальності при наявності логічного зв’язку між стимулом і реакцією [8, 66-67]. На розвиток креативності певною мірою впливають сприятливі чи несприятливі для творчості умови, але визначними стають

внутрішні особливості особистості, такі як емоційний стан, цінності та мотивація, творчий потенціал.

У працях вітчизняних психологів Б. Ананьєва, О. Асмолова, Л. Божович, І. Беха, Л. Виготського, О. Запорожця, Г. Костюка, О. Леонтьєва, В. М'ясищева, К. Платонова, А. Петровського, С. Рубінштейна, В. Століна, М. Ярошевського та інших вчених сформульовані підходи до вивчення особистості як цілісного системного психічного утворення в її багатопланових соціальних та природних зв'язках та в процесі розвитку.

Педагогічний вплив на особистість, зокрема формування та розвиток її творчих якостей, засновується на судженні, що „особистість є саморегульовальною системою, здатною сприяти розвитку і благополучності людини” [6, 30] під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Нас цікавлять особистісні якості майбутнього фахівця, нинішнього студента.

Тож, розглянемо особливості такого періоду розвитку особистості, як юнацтво. Як правило, студентами вищих навчальних закладів є молоді люди у віці від 17-18 до 22-23 років. Психологія визначає цей період як ранню та зрілу юність або початок дорослості [9, 21]. Як на будь-якому перехідному етапі, особистість у зазначеному віці розвивається у подоланні протиріч. З одного боку, вступаючи до ВНЗ, школяр у минулому, набуває статусу дорослої людини. З іншого ж боку, не маючи досвіду дорослого життя, студент не має сталих патернів поведінки – поводить себе інколи як дорослий, інколи ні. По суті, студентство починає реалізацію планів, намічених раніше, іноді вдало, що приносить задоволення, іноді – неуспішно, що приводить до усвідомлення помилковості зробленого вибору, розчарування, переорієнтації на нові цілі. Тому, 19-20-літні юнаки основні труднощі свого життя пов'язують з появою особливої відповідальності, якої раніше не було [9, 22].

Комплексний підхід до вивчення особистості, урахування її психологічної, соціальної та біологічної складових, дозволив визначити вік студентства як період становлення і стабілізації характеру, оволодіння комплексом

соціальних ролей дорослої людини, активного розвитку моральних та естетичних почуттів.

Період студентства характеризується досягненням високих інтелектуальних, фізичних, іноді творчих результатів. Саме цей період часто потребує формування вмінь цілепокладання, інколи корекції цінностей, допомоги в адаптації особистості до умов самостійного життя. Вважаємо, що творчі якості майбутнього фахівця повинні формуватись саме в цей період. Враховуючи вікові особливості юнацтва, легкість сприйняття та засвоєння нового, вони можуть стати невід'ємною часткою майбутньої професійної діяльності.

Об'єктом нашого дослідження виступає процес розвитку особистості майбутніх фахівців, нинішніх студентів спеціальності „Банківська справа”. Спробуємо дослідити особистісну орієнтацію тих, хто бажає професійно реалізуватись у банківській діяльності. Поняття „банківська справа” [3, 57] визначається як сфера підприємництва, основний зміст якої становить фінансове посередництво, пов'язане з акумуляцією грошових капіталів, прийманням грошових вкладів, заощаджень населення, інших вільних коштів і надання їх у кредит, у тимчасове користування тим суб'єктам господарювання, які їх потребують, на умовах повернення, строковості і платності. Тож, фахівець банківської справи бере на себе відповідальність за гроші громадян та організацій, їх особистий добробут та спокій за свої матеріальні цінності, забезпечує один з факторів сталого розвитку підприємств, організацій та бізнес-структур, поповнення бюджету країни, розвиток економічного механізму країни в цілому.

Майбутні фахівці банківської справи повинні стати в подальшому суб'єктами банківської діяльності. Під терміном „банківська діяльність” розуміють залучення у вклади грошових коштів фізичних та юридичних осіб і розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських розрахунків фізичних та юридичних осіб [3, 73]. Від фахівця, залученого до банківської діяльності,

суттєво залежить ступінь успішності дій усіх учасників економічних відносин. Крім, безумовно, високого рівня знань з основного фаху, банкір зможе діяти ефективно лише тоді, коли буде здатен постійно підвищувати свій рівень освіти та кваліфікації, використовувати творчі підходи у власній професійній діяльності.

Формування творчої особистості майбутнього фахівця передбачає своєчасне виявлення та розвиток таких творчих здібностей, які можуть реалізуватись в усіх сферах життя нинішнього студента. Тільки така творчість, яка стає особистісною якістю, потім може проявлятися у конкретній галузі професійної діяльності. Дане судження підтверджує Б. Лісін, який вважає, що найбільш креативний акт – це вдосконалення себе, своєї діяльності, конструктивне ставлення до роботи, - без цього неможливо вийти на більш високий рівень свідомості і усвідомлення свого життя, свого місця в світі” [5, 33]. Подібну думку висловлює А. Деркач, який вважає, що якщо розглядати категорії творчого та інноваційного стосовно особистості фахівця, то, розуміють „такі зміни у професійній свідомості і професійній діяльності суб’єкта, які являються результатом творчого переосмислення стереотипів, тобто рефлексії: тут важлива як перебудова у смисловій структурі суб’єкта – смислотворчість, так і зміни в його життєдіяльності – життєтворчість [2, 712].

Вибір галузі майбутньої професійної діяльності свідчить про загальну спрямованість особистості та готовність працювати в особливому професійному середовищі. Творчу активність в економічному середовищі, яким є сфера банківської справи, досліджував Д. Кокурін. На думку вченого, така активність змінює ставлення людини до всіх факторів економічного процесу та видів економічної поведінки, які проявляються у змаганні або співробітництві. „В мотивації творчої діяльності економічного суб’єкта, як носія економічних відношень, на перший план виступає потреба в самореалізації, яка передбачає розгортання та закріплення здібностей людини у сфері виробництва та реалізації продуктів виробничої праці, завдяки чому

змінюються (перетворюються) соціально-економічні умови виробництва” [4, 58].

Творчі здібності майбутнього фахівця стають підґрунтям його інноваційної діяльності. „На відміну від інших видів творчої діяльності (наукової, художньої, винахідницької та ін.), для яких властивий неявний результат та висока значущість його емоційної оцінки, інноваційна діяльність орієнтується на раціонально оцінювані дії, які дозволяють забезпечити впевнено прогнозований результат, який реально залежить від попереднього стану зовнішнього середовища, в тому числі наявних ресурсів” [4, 61]. Дане судження підводить нас до формулювання однієї з найважливіших проблем формування творчої особистості майбутнього фахівця банківської справи: з одного боку, існує потреба у професіоналах з високими творчими здібностями, з іншого – у професійній сфері існує ряд обмежень для творчості. Особливо наявне це протиріччя у галузі фінансової діяльності, де майже єдиним критерієм професіоналізму стає вміння досягти прибуткового ефекту та уникнути надлишкових витрат.

О. Яременко, начальник відділу стратегії монетарної політики апарату Ради Національного банку України, зазначає, що із банківської діяльності поступово зникають креативність, інноваційність, оскільки в її основі лежать оцінки рівня ризиків. Банки змушені мінімізувати ризики, тоді як сучасний інвестиційний ринок потребує не мінімальних, а оптимальних ризиків [1, 46]. Вирішенням даної проблеми могло б бути своєчасне виявлення та розвиток творчих здібностей майбутніх банкірів, створення у ВНЗ сприятливих для цього умов. Необхідне також чітке виокремлення галузей впровадження та видів творчої діяльності у майбутній професії. Не слід забувати, що коли не існує можливості творчого втручання у технологічні чи процесуальні складові банківської діяльності, особистісна творчість може реалізуватись в організації власної праці, управлінні, спілкуванні, створенні особливої атмосфери у колективі. Прикладом подібного підходу є банки, які крім надання своїх

обов'язкових послуг організують також художні виставки, зустрічі з творчими людьми, дискусії, конференції, тощо.

Серед проблем формування творчої особистості великого значення нині набуває також аспект відповідальності за власну діяльність. Він неминуче стає обмежувачем творчості, але відповідальність є необхідною рисою сучасного фахівця, який повинен дотримуватись норм загальної та корпоративної культури, керуватись не тільки власними інтересами, але й інтересами того, на кого можуть вплинути наслідки його творчої професійної чи іншої діяльності.

Таким чином, у навчально-виховному процесі, спрямованому на розвиток творчих здібностей майбутнього фахівця банківської справи, повинні бути поставлені завдання, які вирішують, крім інших, такі проблеми:

- вчасне виявлення творчих здібностей студентів;
- формування сприятливих умов для розвитку творчої особистості у ВНЗ;
- виокремлення галузей впровадження та видів творчої діяльності у майбутній професії;
- підготовка до реалізації творчого потенціалу особистості у галузі банківської справи на засадах відповідальності за власні вчинки та урахування бізнес-етики, професійних та загальнолюдських норм та цінностей.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що вибір сфери професійної діяльності, безумовно, свідчить про загальну спрямованість особистості, її цінності, мотиви, прагнення та очікування.

Тож, формуючи творчі якості у майбутнього фахівця банківської справи, слід враховувати як зовнішні фактори (особливості економічного середовища країни, атмосферу навчання у ВНЗ фінансового профілю, стиль роботи та спілкування у банківських установах, де працюватимуть студенти), так і внутрішні (світогляд особистості, економічне мислення, готовність працювати у жорстко конкурентних умовах галузі банківської справи, творчо підходити до виконання поставлених завдань та нести відповідальність за власні вчинки).

Формування особистості фахівця впродовж його професійної підготовки є складним багаторівневим процесом. У перспективі подальшого дослідження передбачається визначення механізмів впливу творчого потенціалу студента на його інноваційну діяльність у професійній галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бакун О. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України // Вісник Національного банку України. – 2005. - № 1. – С. 45-49
2. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО „Модек”, 2004. – 752 с.
3. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
4. Кокурин Д. И. Инновационная деятельность – М.: Экзамен, 2001. – 576 с.
5. Лисин Б. Стратегический ресурс инноваций. – М.: Институт стратегических инноваций, 2000. – 37 с.
6. Психология личности / Дж. Капра, Д. Сервон. – СПб.: Питер, 2003. – 640 с.
7. Сисоева С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
8. Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. - М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 224 с.
9. Тарасова Т. Б. Психологічні особливості студентства. Навчально-методичний посібник для магістрантів. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. – 50 с.

Р.В. Миленкова. Особенности формирования творческой личности будущего специалиста банковского дела.

Статья посвящена теоретическим аспектам исследования творчества личности. Рассмотрены основные проблемы формирования творческих способностей у студентов, которые изучают специальность «Банковское дело» с учетом их возрастных психологических особенностей и специфики будущей профессиональной деятельности.

R. Milenkova. Some Peculiarities of Forming a Creative Personality of a Future Bank Officer.

The article is devoted to some theoretical aspects of creativity. The main problems of forming the creative abilities of students, who study banking are

examined. Their age psychological peculiarities and future professional activity are taken into account.

Миленкова, Р. В. Деякі проблеми формування творчої особистості майбутнього фахівця банківської справи [Текст] / Р. В. Миленкова // Педагогічні науки : збірник наукових статей. – Суми, 2006. – Вип. 1. – С. 44 – 50.